

CC-BY-SA 4.0

Innleiande tankar om boka

Kvifor ei bok om det menneskelege og det ikkje-menneskelege? Og kvifor løfte fram dette temaet i poesien? Eitt svar kan vere at ho er eit framhald av ein type spørsmål menneska aldri blir eller kan bli ferdige med å stille seg sjølve: «Talar eg berre ut frå menneskeleg tankegang?» (1 Kor 9,8). Tilnærmingane og svara varierer, men poesien verkar å vere eit fruktbart rom for nett slike refleksjonar. Er det rimeleg å setje ei grense mellom det menneskelege og det ikkje-menneskelege? Kva konsekvensar har det om vi ikkje gjer det? Sjølve det å orientere seg i verda, historisk, politisk, sosialt, materielt, økologisk, kan ein gjere det utan å spørje seg om ikkje eins eige blick i mange høve er både avgrensa og særprega? Det å rette merksemda mot det menneskelege kan innebere å ha blick for korleis menneskeleg forståing og sjølvmedvit endrar seg, noko fleire av artiklane i denne boka kjem inn på. Det å orientere seg betyr med andre ord former for sjølvkritiske blick, men også skaparlyst; kva kan mennesket sjå for seg?

Poesiens særeigne bruk av språket, det leikne, reflekterande og skapande, handlar om å *verte vår verda att* (som var tittel på førre boka til *Forskningsnettverket for poetisk tenking*). Når vi denne gongen ser på lyriske tekstar og korleis dei behandlar relasjonane mellom det menneskelege og det ikkje-menneskelege, søker vi framleis å vere på sporet av poesi som tenking, språkleg, tematisk, historisk. Kva er poesien i stand til å tenkje på, og korleis tenkjer han? Gjennom boka ser vi korleis poesien er skodeplass for både konfrontasjonar mellom og samansmeltingar av menneskelege og ikkje-menneskelege perspektiv. I bokas første artikkel viser Fredrik Parelus korleis Henrik Wergeland problematiserer menneskeleg vondskap ved å sette politiske omstende inn i eit evolusjonært og mytisk perspektiv. Vi beveger oss så frå førestillingar om romantisk satanisme og evolusjon i Wergelands poli-

tiske diktning til eit kjølegare og meir handfast landskap i Janike Kamp-evold Larsens artikkel «Steinens tid i en arktisk geografi. Tor Ulvens dikt som dyptidstenkning og Bjørnøya som poetisk materialitet». Hos Tor Ulven «figurere[r] den menneskelige tiden i forhold til den geologiske tiden» der «[d]yptidsforekomster som asfalt og olje er ikke mer fortidige enn en plastiksandal i strandkanten – begge setter den menneskelige tiden og det korte menneskelige nærværet i perspektiv». Både diktet og Bjørnøya blir ein stad for å tenkje og erfare grensa for det menneskelege. Sambandet mellom kunst og stad er også tema i bokas tredje artikkel, «joiken er et landskap / uten begynnelse, uten slutt» av Silje Solheim Karlsen. Artikkelen undersøker særleg joikens funksjon i diktinga: «joiken gir moglegheiter til å skrive fram naturen på måtar som ikkje reduserer naturen til noko anna og underordna, og også om og korleis joiken gir tilgang til eit fellesskap utanom tid og rom». Stein Arnold Hevrøy kjem inn på eit nærliggande tema i artikkelen «Diktet si utstrekke hand mot det ikkje-menneskelege. Eit forsøk på å tenke gjennom lyrikken til Tor Ulven, Nils-Aslak Valkeapää og Kjartan Hatløy», der lengten etter og kjensla av ei fellesskaperfaring blir diskutert med utgangspunkt i dei tre nemnde poetane. I bokas femte artikkel viser Ingrid Nielsen korleis det i Jo Eggens forfattarskap finst dikt som har merksemda mot det som ikkje er menneskeleg; dei «vender seg bort frå den verda der menneska har sine prosjekt». Vidare følger Ole Karlens artikkel av «ting-diktningssambandet mellom Hofmo og Rilke» med særleg vekt på dei ekfrastiske dikta til Hofmo, mens Torgeir Skorgens bidrag om Rilke og tingdiktinga «undersøker i kva grad barndommen hos Rilke vert framstilt ikkje berre som den poetiske, men også den eigentleg menneskelege tilstanden, som, på liknande vis som tinga og dyra, er knytt til ein tilstand forut for sivilisasjonens symbolske orden». I Eirik Vassendens artikkel «'– jeg vil i al Beskedenhed og simpelthen kalde Walt Whitman en Vild'. Knut Hamsun og poesikritikken ved sivilisasjonens grenser», er vi over i ei litterær offentlegheit der Hamsuns stempling av Whitman er «ein form for strategisk utdefinering». Også Margit Ims' artikkel «'Å være eller'. Menneskeleg og ikkje-menneskeleg i 'Å være eller ikke være albatross' av Inger Elisabeth Hansen» høyrer til på allmenningen sidan den omhandlar eit av samtidas store spørsmål, nemleg økologisk berekraft.

Med utgangspunkt i Hansens utstrekke bruk av intertekstuelle referansar, meiner Ims at «diktekunsten som minnelos kan formidle lengt som opnar for å tenkje annleis om forholdet mellom menneskeleg og ikkje-menneskeleg». Bokas siste artikkel er også om menneska sitt forhold til natur og fuglar: Elin Stengrundet studerer både dikte- og biletkunsten i «'Har du tre eller to?' Ei økokritisk lesing av Alf Prøysens 'Lille måltrost' og tilhøyrande illustrasjonar».

Det å undersøkje tenkinga i poesien er å stille seg open for korleis diktet også motverkar forenkla idear om sanning. Poetiske bilete, pausar, klanglege og rytmiske mønster spreier ut, stykkar opp og konsentrerer mening, ofte slik at ein som lesar ikkje heilt kan halde saman all mening som er mogleg i diktet. Gjennom å verke på sansane våre peiker poesien også ut av dei føreskrivne sanningane, samanhengane og relasjonane som verda held saman for oss. Som lesar kan ein somme tider sanse denne avgrunnen i forståinga som ei lykke, ei plutselig lykke, nett som ei svimring. Kan hende har diktet på denne måten også ein ambisjon om ei slags lausriven tenking, fri frå sementerte omgrep og åskodingar, slik at det kan bevege seg, og oss, nokre gongar i tankelaus gløymse av kva et menneske er. Andre gongar kan diktlesinga vekke opp personlege minne, eller pirre nysgjerrigheita og gjere lesinga til ei oppdagingsferd som held fram lenge etter boka er lukka att. Vårt håp er at denne boka kan stimulere til slike frigjerande og kveikjande rørsler, med og gjennom poesien. God lesing!

Ulvik, Stavanger og Bergen, romjula 2022

Stein Arnold Hevrøy, Ingrid Nielsen og Fredrik Parelus